

РЕЦЕНЗІЯ

доктора юридичних наук, доцента, доцента кафедри конституційного права та прав людини Халюка Сергія Олександровича на дисертацію Циганчук Інни Ігорівни на тему «Судовий захист як універсальна форма захисту трудових прав та законних інтересів працівників», подану до захисту у разову спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність обраної теми дослідження. У сучасному світі процеси глобалізації диктують необхідність зміни традиційних підходів до правового регулювання суспільних відносин. При цьому відбувається активне зближення різних правових систем, домінуючими стають такі загальноправові засади як визнання верховенства права і пріоритет забезпечення та охорони прав і свобод людини. У цих умовах судовий захист прав і свобод людини в разі їх порушення має враховувати сучасні, в тому числі, неординарні, різнопланові виклики й долати їх ефективною дією принципу верховенства права.

Утвердження європейського курсу розвитку України накладає додаткові вимоги щодо забезпечення впровадження європейських стандартів у сфері трудових правовідносин в національне законодавство України та створення ефективного механізму захисту трудових прав працівників, зокрема у судовому порядку. Це сприятиме підвищенню рівня захисту трудових прав працівників, враховуючи передовий досвід і норми, що діють в країнах Європейського Союзу, та допоможе адаптувати національне законодавство до законодавства Європейського Союзу.

Крім того, актуальність теми дисертації посилюється у зв'язку з відсутністю комплексних вітчизняних наукових досліджень із згаданої проблематики.

Таким чином, обрана І. І. Циганчук тема дисертації «Судовий захист як універсальна форма захисту трудових прав та законних інтересів працівників», є затребуваною науковою проблемою і є важливою для

методологічного забезпечення сучасної концепції судового захисту трудових прав та законних інтересів працівників, а тому є актуальною у теоретичному та практичному плані.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна.

Представлена дисертація І. І. Циганчук має всі ознаки наукової новизни. У дисертації уперше обґрунтовано наукову позицію про те, що судовий захист трудових прав та законних інтересів працівників є універсальною та ефективною формою захисту, що передбачає здійснення діяльності судами на засадах верховенства права з метою захисту, встановлення законності, усунення перешкод на шляху до реалізації працівником своїх трудових прав, припинення правопорушень і відновлення становища, що існувало до порушення. Дисертанткою уперше розкрито сутність міжнародних та європейських стандартів судового захисту трудових прав працівників та вказано на їх дуалістичну природу, оскільки вони формуються із міжнародних та європейських стандартів у сфері праці, які мають за мету забезпечення фундаментальних трудових прав працівників та стандартів правосуддя, які фокусуються на процедурних аспектах судового захисту і функціонуванні системи судочинства в цілому. З метою покращення ефективності судового захисту трудових прав працівників уперше запропоновано встановити критерії для правильного визначення судової юрисдикції розгляду трудових спорів, а саме: 1) суб'єктний склад учасників спору; 2) характер спірних правовідносин; 3) предмет спору; 4) норми законодавства, на підставі яких обґрунтований позов; 5) зміст права та/або інтересу, за захистом якого звернулася особа. Дисертантка приділила належну увагу й дослідженню понятійно-термінологічного апарату.

Обґрунтованим є висновок дисертантки, що закріплення в Конституції України та у КЗпП України принципу пріоритету міжнародно-правових норм перед нормами національного законодавства вимагає ратифікації

Україною нових міжнародних нормативно-правових документів, а також їх імплементації як у сферу трудового законодавства, так і у сферу судочинства та приведення національного законодавства у відповідність до норм ЄС (с. 212).

Варто підтримати авторське визначення поняття «форма захисту трудових прав та законних інтересів працівників» під яким розуміється сукупність (комплекс) конкретних правових дій, встановлених законом, які здійснюються відповідними уповноваженими суб'єктами, які діють у межах наданих їм повноважень, також самою особою, яка має право на захист, або уповноваженим нею представником з метою відновлення порушених трудових прав та законних інтересів, визнання таких прав та інтересів, попередження та недопущення подальших порушень, відшкодування шкоди, завданої внаслідок порушень трудових прав та законних інтересів (с. 212-213).

У дисертації сформульовані й інші висновки і положення, що мають ознаки наукової новизни, що вказує на розширення та поглиблення сучасного наукового знання в обраній темі дослідження.

Дисертанткою використаний значний обсяг наукових та нормативних джерел не лише з трудового права, а й інших галузей: конституційного, адміністративного, цивільного процесуального, господарського процесуального (всього 282 найменування). У роботі присутня достатня емпірична база, що ілюструє практику застосування судами різної юрисдикції механізмів судового захисту трудових прав та законних інтересів працівників. Особливо позитивним є використання судової практики Європейського суду з прав людини.

Основні теоретичні та практичні положення, висновки і пропозиції дисертації були оприлюднені та доповідались на 11 міжнародних, всеукраїнських науково-теоретичних і науково-практичних конференціях та відображено в 6 наукових працях, серед яких чотири статті, опубліковані у виданнях, включених Міністерством освіти і науки України до переліку

наукових фахових видань з юридичних наук, дві – у наукових виданнях іноземних держав.

Зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015, Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015, Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки, затверджених на Загальних зборах НАПрН України 03 березня 2016 року, розділу 3 Основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук Національної академії наук України на 2019-2023 роки, затверджених Постановою Президії НАН України від 30 січня 2019 року № 30, Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021, Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Дисертанткою вірно визначено мету дисертаційної роботи, якою є дослідження та аналіз чинного трудового законодавства, судової практики, міжнародного й зарубіжного досвіду, а також узагальнення теоретичних праць українських і зарубіжних учених з метою визначення судового захисту трудових прав та законних інтересів працівників як універсальної форми захисту.

Для досягнення поставленої мети дослідження було визначено такі основні завдання: сформулювати авторське визначення поняття «право на судовий захист трудових прав та законних інтересів працівників» та розкрити його зміст; провести теоретичний аналіз наукових праць вітчизняних і

зарубіжних учених з питань судового захисту трудових прав та законних інтересів працівників та визначити ключові тенденції їх подальшого розвитку; розкрити особливості міжнародних та європейських стандартів судового захисту трудових прав працівників; розкрити сутність судової форми захисту як універсальної форми захисту трудових прав та законних інтересів працівників; провести аналіз чинного законодавства України, що регламентує захист трудових прав та законних інтересів працівників у судовому порядку, виявити прогалини та проблемні питання, які потребують подальшого вирішення та врегулювання; охарактеризувати сутність права працівника на судовий захист трудових прав як суб'єктивного трудового права та розкрити його структуру; виявити типові проблеми, які виникають у зв'язку із здійсненням права працівника на судовий захист та запропонувати шляхи їх вирішення; проаналізувати судову практику Верховного Суду та Європейського суду з прав людини у справах зі спорів, що виникають із трудових відносин та визначити їх вплив на удосконалення трудового законодавства України; виявити тенденції подальшого розвитку судового захисту трудових прав працівників в умовах євроінтеграційних процесів України та гармонізації трудового законодавства із законодавством Європейського Союзу; проаналізувати міжнародний досвід у сфері судового захисту трудових прав працівників, розглянути судові системи європейських країн, де діє спеціалізована трудова юстиція; сформулювати пропозиції до чинного законодавства з метою вдосконалення судового захисту трудових прав та законних інтересів працівників, процедур судового розгляду трудових спорів.

Виконання цих дослідницьких завдань дозволило І. І. Циганчук досягти мети дослідження.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження.
Практична цінність результатів дослідження та їх впровадження полягає у тому, що вони мають як науково-теоретичний, так і практичний інтерес та можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* - для подальших наукових досліджень в сфері судового захисту трудових прав та законних інтересів працівників, для розвитку більш глибокого розуміння цієї проблеми та розробки нових концепцій (акт Національної академії внутрішніх справ від 16 жовтня 2023 року);

– *правотворчості* - під час вдосконалення трудового, цивільного процесуального, адміністративного процесуального, господарського процесуального законодавства України. Це стосується внесення змін до чинних або розроблення нових нормативно-правових актів;

– *правозастосовній діяльності* - під час здійснення правосуддя та розгляду трудових спорів судьями; при розробленні методичних рекомендацій для підготовки та оформлення документів до судів та державних органів при захисті трудових прав працівників (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження Федерацією професійних спілок Житомирської області від 01 листопада 2023 року № 01/39).

– *освітньому процесі* - для підготовки бакалаврів та магістрів за спеціальністю 081 «Право» та інших фахівців, для укладання навчальних підручників і посібників, підготовки до курсів лекцій, формуванні навчально-методичних матеріалів з дисциплін «Трудові спори», «Трудове право України», «Порівняльне правознавство» (акт Національної академії внутрішніх справ від 13 жовтня 2023 року, довідка Поліського національного університету від 10 листопада 2023 року № 1429/01-17).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому.

Після опрацювання змісту дисертації стає зрозуміло, що її структура є продуманою та складається із анотації, списку публікацій, змісту, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які охоплюють десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Виклад матеріалу чітко підпорядкований обраній темі.

Архітектоніка дисертації свідчить про творчий комплексний підхід дисертантки до вирішення поставлених завдань. Чітко проглядається певна система та послідовність у висвітленні проблем, що стосуються об'єкта та предмета дослідження (с. 21). Авторка правильно та достатньо оригінально визначила мету та завдання дисертаційного дослідження.

У першому розділі досліджується теоретико-правова характеристика права на судовий захист трудових прав та законних інтересів працівників, зокрема розкривається поняття та зміст права на судовий захист трудових прав та законних інтересів працівників; міжнародні та європейські стандарти судового захисту трудових прав працівників; охарактеризовано судовий захист як одну із форм захисту трудових прав та законних інтересів працівників; окреслено проблемні питання врегулювання судового захисту трудових прав працівників у національному законодавстві та запропоновані шляхи їх вирішення.

Другий розділ присвячений аналізу права працівника на судовий захист як суб'єктивного трудового права, встановлено його структуру та можливості його здійснення.

У третьому розділі запропоновано шляхи вдосконалення правового механізму судового захисту трудових прав та законних інтересів працівників в умовах євроінтеграційних процесів; визначено підходи до гармонізації трудового законодавства України із законодавством Європейського Союзу в сфері судового захисту трудових прав працівників та окреслено вплив судової практики на вдосконалення положень трудового законодавства, що стосується судового захисту трудових прав та законних інтересів працівників.

Завершується дисертація розгорнутими висновками, які є цілісними, логічними та обґрунтованими, відповідають меті та завданням дослідження.

Побудова такої структури дисертації дозволила авторці максимальним чином оволодіти предметом наукового дослідження та

внести значну кількість пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства та практики його реалізації з даного питання.

Дискусійні положення дисертації.

Висловлюючи загальну позитивну оцінку проведеному дослідженню, важливо відзначити, що як і в будь-якій творчій науковій роботі можна констатувати наявність деяких дискусійних та спірних моментів, що потребують уточнення позиції авторки та врахування під час публічного захисту Інною Циганчук.

1. На с. 27 дисертаційного дослідження І. І. Циганчук зазначає, що дістали подальшого розвитку : «Положення про те, що правові висновки Верховного Суду мають важливе значення у вирішенні трудових спорів в Україні, особливо в умовах застарілості та недостатньої ефективності чинного трудового законодавства та є важливим джерелом формування єдиної національної судової практики в галузі трудового законодавства». Процесуальні кодекси України містять норми згідно яких при виборі і застосуванні норми права до спірних правовідносин суди нижчих інстанцій мають враховувати висновки щодо застосування відповідних норм права, що викладені у постановках Верховного Суду. Хотілося б почути думку дисертантки: «Чи не перебирає таким чином Верховний Суд на себе повноваження законодавчого органу, коли той на свій розсуд дає визначення певному юридичному факту, поняттю, за відсутності законодавчого регулювання?»

2. Дисертантка заперечує проти віднесення трудових спорів до малозначних справ (с. 26). У дисертації наводиться статистика кількості трудових спорів, що розглядалися судами протягом 2019-2022 років. Це достатньо велика кількість справ. Хотілося б отримати обґрунтування такої позиції та визначення позитивних наслідків у разі прийняття вказаних змін.

3. У підрозділі 1.1 «Визначення поняття та зміст права на судовий захист трудових прав та законних інтересів працівників» (с. 39-40) авторка звертає увагу на теоретичні аспекти законних інтересів та згадує про Рішення

Конституційного Суду України № 18-рп/ 2004 від 01 грудня 2004 року у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес). Проте авторкою не надано конкретних прикладів судового захисту законних інтересів працівників, що свідчить про недостатнє дослідження указанного питання.

Разом з тим, зазначені зауваження та побажання є уточнювальними та рекомендаційними, загалом не позначаються на позитивній оцінці дисертації та спрямовані на поглиблення наукової дискусії під час прилюдного захисту.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено у 17 наукових працях, з яких 4 статті у наукових фахових виданнях України, 2 статті – у наукових виданнях іноземних держав та 11 тез наукових доповідей. Зазначені публікації повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертаційного дослідження.

Достатньою є апробація результатів дисертації. Основні теоретичні та практичні положення, висновки і пропозиції дисертації були оприлюднені та доповідались на міжнародних, всеукраїнських науково-теоретичних і науково-практичних конференціях, а саме: Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі» (м. Житомир, 18 квітня 2019 року); II конференції молодих науковців «Забезпечення сталого розвитку в умовах глобалізаційних трансформацій» (м. Київ, 25 травня 2019 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Правове забезпечення соціальної безпеки в умовах євроінтеграційних процесів» (м. Київ, 22 листопада 2019 року); Третій щорічній Всеукраїнській науково-практичній конференції «Муниципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості» (м. Київ, 06 грудня 2019 року); Міжнародній науково-

практичній конференції «Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі» (м. Житомир, 19 березня 2020 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрями його вдосконалення» (м. Одеса, 09-10 жовтня 2020 року); IV конференції молодих науковців «Забезпечення сталого розвитку в умовах глобалізаційних трансформацій» (м. Київ, 28 травня 2021 року); Scientific Collection «InterConf+», 19(99): with the Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference «International Scientific Discussion: Problems, Tasks and Prospects»: (Brighton, Great Britain, Feb. 19-20, 2022).; Шостій щорічній Всеукраїнській науково-практичній конференції «Муніципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості» (м. Київ, 23 грудня 2022 року); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Забезпечення правопорядку в умовах воєнного стану та мировідбудови» (м. Житомир, 21 квітня 2023 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Ринок праці: досягнення, виклики та перспективи у національному та європейському просторі» (м. Київ, від 18 травня 2023 року).

Відсутність порушень академічної доброчесності.

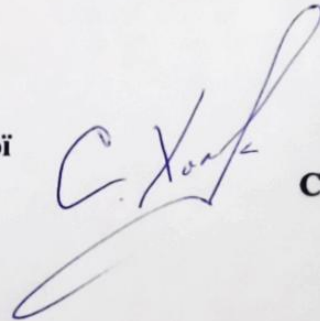
Дисертація представляє собою самостійно завершену наукову працю, в якій основні ідеї, що визначають наукову новизну дослідження, теоретичне і практичне значення його результатів, були розроблені авторкою дисертації особисто. Таким чином, у дисертаційному дослідженні І. І. Циганчук відсутні порушення академічної доброчесності.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам:

Дисертація Інни Ігорівни Циганчук на тему «Судовий захист як універсальна форма захисту трудових прав та законних інтересів працівників», представлена на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, завершеним науковим дослідженням, у якому отримано науково обґрунтовані результати, що відзначаються новизною у сфері захисту трудових прав та законних інтересів працівників шляхом застосування судової форми захисту і

за своїм змістом відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам, встановленим постановами Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 року № 44, Наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами від 19 липня 2019 року), а її авторка — Інна Ігорівна Циганчук — заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

РЕЦЕНЗЕНТ —
доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національної
академії внутрішніх справ



Сергій ХАЛЮК

